

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

|| Sayı/Issue 3 (Aralık/December 2020), s. 10-21.
|| Geliş Tarihi-Received: 17.10.2020
|| Kabul Tarihi-Accepted: 30.11.2020
|| Araştırma Makalesi-Research Article
|| ISSN: 2687-5675

Süleyman Şâdî'nin Yayınlanmamış Türkçe Şiirleri

Suleyman Shadi's Unpublished Turkish Poems

Ahmet İÇLİ*

Öz

Süleyman Şâdî, divan edebiyatının 19. yüzyıl temsilcilerinden biridir. H. 1246/M. 1830 yılında doğmuş, H. 1318/M.1900 yılında vefat etmiştir. İyi bir eğitim alan Şâdî, rüştiyelerde ders vermiş, birçok devlet görevinde bulunmuş ve çeşitli memuriyetlerde başkâtiplik yapmıştır. Kaynakların verdiği bilgilere göre Süleyman Şâdî, Karlı olup Nakşibendî tarikatının halifelerindedir.

Süleyman Şâdî'nin, eldeki verilere ve bugüne kadar yapılan araştırmalara göre *Dîvân*'ının yanı sıra kaleme aldığı biri Türkçe biri de Farsça iki mesnevisi vardır. *Dîvân*'ında dînî-tasavvufî konularla birlikte klasik Türk edebiyatı geleneğinde yazılmış birçok şiiri bulunmaktadır. Ayrıca Şâdî'nin *Dîvân*'ında, vatan temalı şiirlerini görmek de mümkündür. Şiirlerinde dönemin ruhunu yansıtan terennümler görülür. Bunlar arasında kahramanlık duygusunu ön plana çıkaran, savaş meydanlarındaki çarpışmaları gözler önüne seren, yaşadığı döneme ayna tutan şiirler vardır. *Dîvân*'ı Arap harfleriyle İstanbul'da basılmıştır. Bu nüsha daha sonra Latin harflerine aktarılmak suretiyle de neşredilmiştir. Şairin *Dîvân*'ının farklı ve yeni bir yazma nüshası ise tarafımızdan tespit edilmiştir. Bu eser, 71 yaprak olup talik hat ile kaleme alınmıştır.

Süleyman Şâdî'nin yeni yazma nüshası, matbu olan nüsha ile benzerlik gösterdiği gibi birçok farklılık da taşımaktadır. Yazma nüshada matbu nüshada bulunmayan 12 yeni Türkçe ve 4 Farsça şiir yer almaktadır. Bununla birlikte matbu nüshada bulunan bazı şiirler, yazma nüshada yoktur.

Çalışmamız, *Süleyman Şâdî Dîvân*'ının matbu nüshasında bulunmayan yeni Türkçe şiirlerinin tespiti ve Latin harflerine aktarımından oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şâdî, Kars, Dîvân, yazma eser, matbu eser.

Abstract

Suleyman Shadi is one of the 19th century representatives of divan literature. He was born in 1830 and died in 1900. Having received a good education, Shadi taught in junior high schools, held many government positions and served as chief clerk in various public offices. According to the information given by the sources, Suleyman Shadi was from Kars and was one of the caliphs of the Nakşibendî order.

Suleyman Shadi has two mesnevi, one in Turkish and one in Persian, in addition to his divan (a book of his poems), according to the available data and the researches done so far. He instantly has many poems written in the tradition of Classical Turkish literature along with religious-mystical subjects. It is also possible to see Shadi's poems with homeland themes. There are chants reflecting the spirit of the period in his poems. Among these are poems that

* Doç. Dr., Batman Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı ve Sanatları Bilim Dalı, Batman/Türkiye, e-posta: ahmet.icali@batman.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7478-7518.

emphasize the sense of heroism. There are poems that mirror the period that reveal the battles on the battlefields.

His divan, a book of poems, was printed in Istanbul in Arabic letters. This copy was later printed by transferring it to Latin letters. A different and new manuscript of the poet's divan was determined by us. This work has 71 sheets and was written in talik calligraphy. The new manuscript divan copy of Suleyman Shadi is similar to the printed one as well as contains many differences. There are 12 new Turkish and 4 Persian poems in the manuscript that are not available in the printed version. However, some of the poems found in the printed copy are not included in the manuscript.

Our study consists of the determination of Suleyman Shadi new Turkish poems that are not included in the printed version and their transfer to Latin letters.

Keywords: Suleyman Shadi, Kars, divan/a poetry book, manuscript, printed.

Giriş

Türk edebiyatında manzum ve mensur birçok eser yazılmıştır. Bu eserlerden birçoğu bugün elimizde olmakla birlikte bir kısmı halen keşfedilmeyi beklemektedir. Bazı eserlerin birden fazla farklı nüshaları/kopyaları bulunurken bazılarının sadece bir nüshası bilinmektedir. Birçok eser gün yüzüne yeni çıkarken bilinen bazı eserlerin de yeni nüshaları tespit edilmektedir. Elde edilen her yeni veri, Türk edebiyatı tarihine yeni bilgiler sunarak edebiyat tarihinin güncellenmesine katkıda bulunmaktadır.

Klasik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından biri de divanlardır. Bu eserler, şairlere ait manzum metinleri barındırması açısından dikkate değerdir. Şairler, kendi şiirlerini söylerken veya kaleme alırken divanlara kaydedebilirler. Ayrıca, tüm şiirlerini daha sonra toplayıp bir divana yazabilirler. Bazen şairler, divanlarını tertip edemeden öldükleri için şiirlerini başkaları derleyip toplayarak bir divan oluşturmuşlardır. Bir başka deyişle bir kısım divanlar, şairler henüz hayattayken oluştuğu gibi bir kısmı da şairlerin ölümünden sonra teşekkül etmektedir. Hatta şairler, oluşturdukları divanlarından sonra da şiir yazdıkları için, yeni şiirleri başka divan nüshalarına kaydedilebilmektedir. Bazen de bu şiirler kaydedilmeden çeşitli eserler ve mecmualar arasında kaybolup gitmektedir. Bunların bir kısmı yapılan araştırmalar sonucu gün yüzüne çıkmakta, diğerleri de gün yüzüne çıkarılıp incelenmeyi beklemektedir.

Şairlere ait divanların birden fazla nüshaları olabilmektedir. Farklı kişilerce çoğaltılan divanın hem şairden hem müstensihinden hem de eldeki nüshalardan kaynaklı olarak farklılık arz etmesi mümkündür. Nüshalarda öncelikle şiir sayısı bakımından değişiklik görülebilir. Fakat dil özellikleri ile kelime tercihleri, özellikle fonetik ve morfolojik hususiyetler divan nüshalarında farklılaşmaya örnek olabilir.

Şairlerin, şiir söyleme ve yazma ölçütleri değişebilmektedir. Şairler, bazen bir arkadaşına gönderdiği şiiri divanına kaydedememiş veyahut bir şiir meclisinde okuduğu şiirini kayıt altına alamamıştır. Başkaları ona ait şiiri mecmuaya veyahut bir eserin başka bir noktasına kaydetmiş de olabilir.

Bir şairin divanının birden fazla nüshasının olması, tek ölçüt olmamakla birlikte, eserinin beğenilmesi anlamına gelebilir. Birden fazla nüshanın varlığı araştırmacılar açısından ayrıca önemlidir. Eserin barındırdığı metinlerin nicel analiz yöntemleri ile incelenip sayısal verilerin sunulması araştırma sahalarından biridir. Yeni nüsha, varlığından haberdar olunmayan şiir(ler), beyit veyahut mısraların tespitinde önemli rol oynayabilir.

Bilimsel araştırma yöntemleri ve teknikleri arasında karşılaştırmanın önemli bir rolü vardır. Karşılaştırma yapılırken yazar, eser hatta varlık âlemindeki tüm nesnelere

konu olarak seçilebilir. Bundan dolayı aynı eser, farklı varyantları yönüyle de incelemeye tabi tutulabilir. Çalışmamız, Karşı divan şairi Süleyman Şâdî'nin *Dîvân*'ının yeni bulunan yazma nüshasının kısa bir tanıtımı ve tespit edilen yeni şiirleri ekseninde olacaktır. Bu bağlamda her iki eser karşılaştırılmış yazma nüshada bulunup matbu nüshada bulunmayan şiirler tespit edilmiş ve bu çalışma vesilesiyle ilim âleminin istifadesine sunulmuştur.

Süleyman Şâdî'nin *Dîvân*'ının 2018 yılına kadar tespit edilen ve bilinen tek nüshası bulunmaktaydı. Bu nüsha Arap harfleriyle matbu olarak basılmıştır. Nüsha, esas alındığı yazma nüshaya ait herhangi bir bilgi taşımamaktadır. Ancak şairin ailesinin elinde olan şiirlerinin matbaada basıldığı izlenimini vermektedir. Çünkü başka şiirleri olsaydı onları da basılı metinde görmek mümkün olurdu. Ya da ellerinde olan bazı şiirleri bilerek yayımlanmamışlardır. Nihayetinde *Dîvân*, baskı kaydına göre oğlu tarafından yayımlanmıştır.

Şâdî'nin *Dîvân*'ının matbu olan bu nüshası üzerinde, Latin harflerine aktarma (transkripsiyon) bağlamında bir çalışma yapılmış olup eser yayımlanmıştır. Bu çalışmalardan sonra, 2018 yılında şairin *Dîvân*'ına ait yeni bir yazma nüsha tespit edilmiş ve matbu nüsha ile yayımlanmış hali olan metin üzerinde karşılaştırması yapılmıştır. Bildiri olarak sunulan bu çalışmada yeni nüshada bulunup matbu nüshada bulunmayan bazı şiirlerin tespit edildiği görülmüştür. Bununla birlikte matbu nüshada olup yazma nüshada olmayan bazı şiirler de söz konusudur. Çalışmada benzer şiirlerin beyit sayıları ile dize farklılıkları açısından da değerlendirmeler bulunmaktadır.

Çalışmamız, Süleyman Şâdî'nin yeni tespit edilen *Dîvân* nüshasında bulunup matbu *Dîvân* nüshasında bulunmayan şiirlerinin yayımından oluşmaktadır. Bu bağlamda bugüne kadar şair ve özellikle *Dîvân*'ı üzerinde yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Bu eserler kaynakçada belirtilmiştir.

1. Süleyman Şâdî: Hayatı

Süleyman Şâdî, 19. yüzyılda eser yazmış şahsiyetlerinden biridir.¹ Eğitim seviyesi yüksek bir ailenin ferdi olarak H. 1246/M. 1830 yılında Kars'ta doğmuştur. Babası devrin âlimlerinden Hacı Mahmut Efendi'dir. Dönemin önemli hocalarından Farsça ve Arapça dersler alan şair, Kars'ta rüştiyelerde ve kalemlerde görev almıştır. M. 1858 yılında Kars İdare Meclisi kalemine girmiştir. M. 1865 yılında Kars Rüştiye Mektebi ikinci öğretmeni olarak çalışan şair, belli bir süre sonra Kars Tahrirat İdaresi muavinliğinde bulunmuştur. M. 1877'de ise Bursa müderrisliğine atanmıştır. M. 1881 yılında Erzurum Rüşumat/Gümrük İdaresi Başkâtipliğine M. 1883'te de aynı idarenin yazı işleri birinci yardımcılığına atanmıştır. Devlet memuriyetleri ve müderrislik gibi görevlerin yanında tasavvufi bir şahsiyeti olan Şâdî'nin Nakşibendî tarikatının müstahleflerinden/halifelerinden biri olduğu bildirilmektedir. Süleyman Şâdî, M. 1900 yılında vefat etmiştir.

¹ Şair hakkında verilecek bilgiler için aşağıdaki kaynakların ilgili sayfalarından yararlanılmıştır. Abdulkerim Abdulkadiroğlu ve Ömer Demirbağ (1993). *Divan, Süleyman Şâdî (Karlı)*. Ankara, s. 3-5; Ayşegül Celepoğlu, (2013). *İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri*. C. V. Ankara: AKM Yay. s. 2211-2212; İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, (1970) *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz 10, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi, s. 1717-1718; Ahmet İçli, (2018). "Karşı Süleyman Şâdî'nin Divanının Yeni Bir Yazma Nüshası Üzerine" *Uluslararası Kars Âlimleri Sempozyumu*, 20-21 Ekim 2018, Kars. Kars Âlimleri Sempozyumu Tam Bildiriler Kitabı, (Ed. Alparslan Kartal, Ahmet Ekinci) 2018, 89-106; Süleyman Şâdî (H. 1325), *Divan-ı Süleyman Şâdî*, (Neşr. Ahmed Ramiz), Dersaadet, 68. syf.

2. Eserleri

Divan şiirinin son temsilcilerinden biri olan Süleyman Şâdî'nin şiirlerinin toplandığı *Dîvân'ı* ile *Muzaffernâme* ve *Bahru'l-Ma'ânî* olmak üzere üç eserinin olduğu kaynaklarda verilen bilgiler arasındadır.

2.1. Dîvân

Şâdî'nin bilinen bir *Dîvân'ı* vardır. Bu eserde ona ait Farsça şiirler de bulunmaktadır. Eserin biri matbu diğeri de yazma olmak üzere tespit edilebilen iki nüshası vardır.

Süleyman Şâdî'nin bilinen matbu *Dîvân* nüshasında Türkçe ve Farsça toplam 229 şiir vardır.² Bu eserin iç kapağında şairin Osmanlı'daki devlet görevleri hakkında bilgiler bulunur. Şairin *Dîvân'ı*'nın bu nüshası, H. 1325/M. 1907 yılında İstanbul'da vefatından yedi yıl sonra mahdumu/oğlu Ahmet Ramiz tarafından 68 sayfa hâlinde basılmıştır.

Şâdî'nin *Dîvân'ı*'nın yeni bir yazma nüshası daha bulunmaktadır. Bu çalışma ile şaire ait *Dîvân* hakkında bilgi verilecek ve yayımlanmamış yeni şiirleri tanıtılacaktır.

2.2. Muzaffernâme

Şairin kaleme aldığı iki mesnevisinden biridir.³ *Muzaffernâme*, Şâdî'nin, Kars'ın Rus işgaline uğradığı 93 Harbi etrafında gelişen olayları anlattığı Türkçe bir eserdir. Eserde savaşın başlangıcı ve Kars direnişi konuları işlenmiştir. *Muzaffernâme* 26 başlık kullanılarak kurulmuş toplam 297 beyit ve bir dizeden müteşekkil bir metindir. Aruzun *mefâilün mefâilün feülün* kalıbıyla yazılmıştır. Eserde bir murabba, bir muhammes bir de müseddes bulunur. *Muhammes* 7 bent olup aruzun *feilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmıştır. *Murabba* 6 bent olup aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış mütekerrir bir manzumedir. Mütekerrir dize Arapça, diğer dizeler ise Farsçadır. Müseddes 3 bent olup aruzun *mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün* kalıbıyla yazılmıştır. Eserin yazım yılı, Şâdî'nin iki farklı Farsça tarih şiirinde belirtilmiş olup H. 1273/M. 1856-57 yılını göstermektedir.

2.3. Bahru'l-Ma'ânî

Süleyman Şâdî'nin ideal insan hakkında değerlendirmelerinin olduğu mesnevisidir.⁴ Farsça kaleme alınan eserin kalıbı *fâilâtün fâilâtün fâilün*'dür. Eserde 25 başlık vardır. 303 beyitlik manzumenin methiye bölümünde Sultan Abdülaziz, Sadrazam Fuat Paşa ve dönemin Kars Mutasarrıfı Muhammed Emin Fehim Paşa'nın övgüsü yer almaktadır. Eser, H. 1280/M. 1864 yılında tamamlanmıştır.

3. Şâdî Dîvânı'nın Yazma Nüshası

Süleyman Şâdî Dîvânı'nın; oğlu tarafından İstanbul'da baskısı yapılan bir matbu nüshası⁵ bulunmaktadır. Bu nüsha Latin harflerine aktarılarak yayımlanmıştır.⁶ Ayrıca *Dîvân'ı*'n tarafımızdan tespit edilen yeni bir yazma nüshası bulunmaktadır.⁷

² Süleyman Şâdî (H. 1325), *Divan-ı Süleyman Şâdî*, (Neşr. Ahmed Ramiz), Dersaadet, 68. s. Bu nüsha Abdülkerim Abdulkadiroğlu ve Ömer Demirbağ tarafından 1993 yılında yeni harflere aktarılarak yayımlanmıştır.

³ Mesnevi hakkındaki değerlendirmeler, İçli'nin yaptığı yayından alıntılanmıştır. Geniş bilgi için bkz. Ahmet İçli, 2018.

⁴ Mesnevi hakkındaki değerlendirmeler, İçli'nin yaptığı yayından alıntılanmıştır. Bkz. Ahmet İçli, 2018

⁵ Süleyman Şâdî (H. 1325), *Divan-ı Süleyman Şâdî*, (Neşr. Ahmed Ramiz), Dersaadet, 68. syf.

⁶ Abdulkadiroğlu ve Demirbağ, 1993.

⁷ Çalışmamızda şairin basılan *Dîvân'ı* için "Matbu"; yazma nüshası için ise "yazma" tabiri kullanılacaktır.

Tespit edilen yazma nüsha, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları arasında olup 1011 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Bu kayıtlara göre, eserin müstensihî/kâtibi Mahmud b. Mehmed Halidî, istinsah/kopya tarihi ise H. 1284/.1867'dir. Talik hat ile istinsah edilen *Dîvân*, 77 yapraktan müteşekkildir. Nüshanın başlık yazılarında kırmızı, diğer yazılarda ise siyah mürekkep kullanılmıştır. Şiirlerin tamamı kırmızı çerçeve içine alınmış olup her sayfada 15 satır bulunur. Yazmanın 18a, 29a ve 42a yapraklarının kenarlarına Şâdî'ye ait üç şiir eklenmiştir.

Dîvân, yazma nüshada 2b-47a yaprakları arasındadır. *Dîvân*'daki şiirler, beyit ve bent birimli aynı kafiyeli şiirlerden oluşmaktadır. Bu nüshada çok kafiyeli şiire rastlanmamıştır. *Dîvân*'ın ilk şiiri Farsça-Arapça bir tevhit metnidir. *Dîvân*'ın ilk beyti aşağıdaki gibidir:

Hüdâyâ İzedâ Âmurzgârâ
Tüyi Hallâk-ı Yektâ Zü'l-âţâyâ

Dîvân'ın son manzumesi ise murabba-şarkı olup son iki dizesi ise şöyledir:

Şâdî-i dil-ḥaste(y)i gūyâ ki dil-şâd eyledüñ
Hece tebdîl eyledüñ şubḥ-ı vişâl-i yâr çarḥ

Kütüphane kaydında eserin H. 1280/M.1863 yılında telif alındığı, istinsahın/kopyalamanın ise H. 1284/M. 1867 yılında yapıldığı belirtilmektedir.⁸

3.1. Tespit edilen Yazma Nüshanın Rolü

Her yeni eser, çeşitli açılardan edebiyat tarihinin aydınlanmasına katkı sunar. *Şâdî Dîvânı*'nın yeni yazma nüshasının bulunması da birçok açıdan yarar sağlamaktadır. Öncelikle matbu nüsha ile karşılaştırılması sonucu ona ait yeni şiirlerin varlığından haberdar olunmuştur. Ayrıca matbu nüshada bazı şiirlerin dizelerinin veya kelimelerinin yazma nüshaya göre eksik veya farklı olduğu görülmektedir.

Nüshaların karşılaştırılması farklı açılardan yeni bilgilere ulaşma imkânı sunmaktadır. Şiirlerdeki kelime eksikliği, yazımdaki tercihler yahut değişiklikler karşılaştırıldığında yeni nüshanın tespit edilmiş olması doğru ve anlamlı olanın tercih edilmesi noktasında da katkı sağlamıştır. Aynı durum yeni bir nüshanın tespit edilmesi ile daha da yeni ve doğru bilgiye ulaşma imkânı sağlayabilecektir.

Matbu *Dîvân* nüshası üzerinde metin neşri yapan akademisyenler, manzumelerin okunup yeni yazıya aktarılmasında ve şiirlerdeki beyit sayılarının durumu ile alakalı aşağıdaki açıklamaları yapmıştır. Bu ifadeler, yeni yazma nüshanın tespitini ve katkısının ne derece önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü matbu nüshada beyit, mısra eksiklikleri söz konusudur:

"Bazı manzumelerde fazla ve eksik hece vardır. Mürettip hataları da bulunan bu matbu nüshada zaman zaman metin tamiri yaptık. Birkaç gazel üç beyitle tamamlanmaktadır; birkaç yerde de makta beyti tek mısradır. Bunların tamamı için "na-tamam" gazeller diyebileceğimiz gibi basım işi esnasında sehven veya bilemediğimiz diğer bazı mülâhazalarla atlanmış olabileceğini de söyleyebiliriz." (Abdulkadiroğlu ve Demirbağ 1993: 4).

Yukarıda belirtilen "nâ-tamâm" gazellerin tam gazel olduğu yeni nüsha ile sabit olmaktadır. Matbu nüshada bazı şiirlerin ilk beytinin kendi içinde kafiyeli olmadığı görülür. Bu durum bu şiirlerin gazel olmayıp kıta olduğunu gösterir. Kıta olarak görülen şiirlerin ilk/matla beyitlerinin tespiti ile gazel oldukları saptanabilir. Böylece şiirlerin nazım şekillerinin tespitine önemli katkılar sağlar.

⁸ <http://yazmalar.gov.tr/eser/divan/121446>

Bazı dizeler/beyitlerin tespiti özellikle de mahlas/makta beyti, metnin tamamlanması açısından önemlidir. Kelime eksiklikleri ve hece eksik-fazlalığı gibi bazı metinlerin düzeltilmesi ve tamir edilmesi noktasında da yeni nüshanın faydaları görülmektedir.⁹

3.2. Yazma Nüsha ile Matbu Nüsha'nın Şiir Sayısı Bakımından Karşılaştırılması

Yazma nüshada 205; matbu nüshada 229 şiir bulunmaktadır. Yazma nüsha şiir sayısı bakımından az olmakla birlikte şaire ait 16 yeni şiiri barındırmaktadır. Bunların 12'si Türkçe 4'ü ise Farsçadır.

Matbu nüshada ise yazmada bulunmayan 40 şiir vardır. Her iki nüshada bulunan ortak şiirlerin sayısı 189'dur. Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla şairin tarafımızdan tespit edilen *Dîvân'*ının yazma nüshası haricinde en azından başka bir yazma nüshanın ya da şairde veya (ailesinde) bulunan ilk örnek nüshanın varlığı söz konusudur.

3.3. Süleyman Şâdi'nin Yayımlanmamış Türkçe Şiirleri

Yazma Nüshada Şâdi'ye ait 12 yeni Türkçe şiir bulunur. Bunların 9'u gazel, 3'ü murabba-şarkı nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

İncelememizin bu bölümünde tespit edilen şiirler yazma nüshadaki sırayla sunulmuştur. Hangi nazım şekli ve aruz kalıbı ile yazıldıkları, şiirlerin geçtikleri yapraklar/sayfalar şiirlerin üzerinde belirtilmiştir.

1. Gazel-Yk. 4a

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Zâhidâ olmak dilerseñ mazhar-ı esrâr-ı Hû
Bâğ-ı 'âlemden geçüp ol bülbül-i güلزâr-ı Hû
2. Bî-ķarâr ol derd-i 'aşķ-ı hû ile mânend-i şu
Maķşadın olmak ise ger vâşıl-ı dîdâr-ı Hû
3. 'Âşık oldur kim kıla kendin ğarîķ-i baħr-ı 'aşķ
'Ârif oldur kim ola ezķâr-ı hû efķâr-ı Hû
4. Dîde-i ķalbe gerekmez mihr-i 'âlem-tâb-ı çarķ
Ta münevverdür gönül bâ-mihr-i pür-envâr-ı Hû
5. Çeşme-i ħayvâna aşlâ dilde yoķdur ârzû
Olmuşam Şâdi çü mest-i sâğar-ı ser-şâr-ı Hû

2. Gazel-Yk. 4a-4b

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Gönül ol bülbül-i güلزâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû
Dilerseñ ger gül-i bî-ķâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû
2. Alur mı dîde-i derrâke mihr-i 'âlem-ârâyı

⁹ Bu konuda birçok tespit İçli (2018) tarafından yapılmıştır. Geniş bilgi için ilgili çalışmaya bakılabilir.

Görenler matla^ç-ı envâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû

3. Geçüp kesretten oldum vâşıl-ı meyhâne-i vaḥdet
Olup mest-i mey-i ser-şâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû
4. Yok añlar yok bilür cümle vücûd-ı mâsiva'llâhı
Bilenler nükte-i esrâr-ı Lâ-mevcûde illâ Hû
5. Bi-ḥamdi'llâh Şâdî feyz-pîrâ-yı zebânumdur
Be-her dem her seḥer her bâr Lâ-mevcûde illâ Hû

3. Gazel-Yk. 5b-6a

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün

1. Şeh-i evreng-i “Evḥâ”dur Muḥammed
Meh-i eflâk-i “İsrâ”dur Muḥammed
2. Odur revnaḡ-dih-i bâḡ-ı risâlet
Hezâr-ı râḡ-ı ma' nâdur Muḥammed
3. Ḥabîb-i Ḥazret-i İzed Te'âlâ
Şefî'-i rûz-ı ferdâdur Muḥammed
4. Ğubâr-ı pây-ı kuḥl-ı 'ayn-ı rif'at
Der-i ḥâcet-pezirâdur Muḥammed
5. Degüldür zâtını temdîḡ mümkün
Ḥoşâ memdûḡ-ı Mevlâdur Muḥammed
6. Serîr-i “ḡâbe-ḡavseyn” üzre Şâdî
Şehinşâh-ı mu' allâdur Muḥammed

4. Gazel- 5 Beyit-Yk. 7b

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Göñül tefhîm kııl kûy-ı Ḥıdîv-i Enbiyâdur bu¹⁰
Mekân-ı Sidre 'unvân-ı Cenâb-ı Muştafâdur bu
2. Bu dergâh-ı risâlet iktinâha ferş-rû ile
Ne bir dergâh-ı rif'at-dâde-i seb'-i semâdur bu
3. Bu ḡâk-i tâc-ı eflâke yüzüñ sür yüz niyâz ile
Ne ḡâk-ı 'âlem-ârâ kuḥl-ı çeşm-i aşfiyâdur bu
4. Şal ol ḡabl-i niyâzı ḡalkâ-i bâb-ı temennâya

¹⁰ Şiir Nâbî'nin aynı redifli gazeline nazire özelliği taşımaktadır. Geniş bilgi için bkz. Ali Fuat Bilkan (2017), *Nabi Divanı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt 2, s. 952.

‘Uşāt-ı ümmete me’vā maḳām-ı mültecādur bu

5. Yüzüñ қо āsitāna istifāza eyle ey Şādī
Huzūr-ı feyz-i mevūr-ı Hābīb-i Müctebādur bu

5. Gazel-Yk. 29a

mef’ülü mefā’ ilü mefā’ ilü fe’ülün

1. Dil māyil-i mey-hāne-i didārdur ancaḳ
Ser-mest-i mey-i sāğar-ı ser-şārdur ancaḳ
2. Dil-ḥaste kılan ‘aşık-ı bī-tāb u tüvānı
Mestāne-edā nergis-i bī-mārdur ancaḳ
3. Sāḳī çıkarın her gice peymāne(y)i devre
Ol ḥ’āhiş-i būs-ı leb-i dildārdur ancaḳ
4. Gīsü-yı siyeh-fāmını gör genc-i ḥüsünde
Perçem dime her tār birer mārdur ancaḳ
5. Ben Şādī nazīre diyemem nazm-ı Ferīde
Ol Ḥusrev-i iḳlīm-i süḥan-kārdur ancaḳ

6. Gazel-Yk. 30a

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

1. Ben nice āh etmeyem her şeb şabāḥ (tā) ḥaşre dek¹¹
Dönmedüñ bir dem murādum üzre ey kec-rev felek
2. Murğ-ı göñlüm şem’ a-i ruḥsār-ı yāri yād idüp
Āteş-i ḥarmāna dā’im cān yaḳar pervāne tek
3. Söz ile ey ḥ’āce taḥsīl-i rızā mümkün mi ya
Dā’imā kūy-ı ‘ubūdīyetde dil ber-pā gerek
4. Ger görüp bilmek dilerseñ n’oldıḡın dünyā-yı dün
Tütüyā-yı ‘ibreti ol dīde-i derrāke çek
5. Çeşm-i dikḳatle gören añlar ‘ayār-ı nazmumı
Şādī nazm-ı zer-‘ayārum istemez aşlā mehek

7. Gazel-Yk. 30a-b

fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilātün fā’ ilün

¹¹ İlk dizede kalıba uymayan bir kullanım görülmektedir. “şeb” ve “şabāḥ” kelimelerinin yeri deḡiştiginde veya kelimeler arasına “ü” bağlacı getirildiğinde okuma düzelir. Şabāḥ kelimesi “şabbaḥ” veya “şubḥ u” şeklinde de okunup şeb ile yer deḡiştirebilir.

1. Āh efendüm hâl-i zârundan haberdâr olmaduñ
N'eyleyem aġyâra yâr olduñ baña yâr olmaduñ
2. Na' ra-i ŧeb-gîr-i feryādum uyardı ' âlemi
Sen o h'âb-ı nâzdan bir laħza bîdâr olmaduñ
3. Lâzım-ı tab' uñ iken sâķî kerem lutf u himem
Eyleyüp inşâf ber-re 'yümce devvâr olmaduñ
4. İhtiyâr itmez mi eyler deŧ ü küh-ı vaħŧeti
Olmaduñ Leylâ enîs-i Kays-ı pür-zâr olmaduñ
5. Şâdiyâ Manşûr-ı ' aşķ oldum deyü lâf eyleme
Tâ kemend-i kâkül-i dildâra ber-dâr olmaduñ

8. Gazel- 5 Beyit-Yk. 34b

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Ben ol Manşûr-ı ' aşķam dâr-ı zülf-i yâra ber-dâram
Ene'l-Ĥaķ cür' asıyla mest ü maħmûram ne hüŧyâram
2. Kaçarken murġ-ı dil çengâl-ı gîsü-yı dil-ârâdan
Tutulduñ çün kebüter ġamzesi ŧebbâza dūçâram
3. Şaķın ey ŧüfî benden sorma ezvâķ-ı ŧeker-h'âbı
Ümid-i ŧubĥ-ı vaŧl-ı yâr ile bî-h'âb u bîmâram
4. ' Aceb mi kılmasam iķbâl men ey h'âce miħrâba
Teveccüh-kerde-i peyġüle-i ebrü-yı dil-dâram
5. Eger tesķin-i sūziŧ kılmasaydı dem-be-dem eŧķüm
Yaķardı safĥa-i evrâķ(ı) Şâdî sūz-ı eŧ' ârum

9. Gazel-Yk. 45b-46a

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Pây-bend-i zülf-i ' anber-bâr olaydum kâŧķî
Dâr-ı ' aşķ-ı dil-bere ber-dâr olaydum kâŧķî
2. Görmeyeydüm ey gül-endâmum seni aġyâr ile
Külbe-i hecrüñde dâ'im zâr olaydum kâŧķî
3. Ölmeden ser-tîz-i tiġ-i ŧa' ne-i aġyârdan
Küşte-i ŧemŧîr-i ' aşķ-ı yâr olaydum kâŧķî
4. Çarpılırsam çarpılaydum dest-i ġadr-ı ŧâneye
Rüy-ı yâre ŧarķmıŧ bir târ olaydum kâŧķî

5. ‘Arz iderdüm ol hüceste-ṭab‘-ı rahmı Hâzrete
Şâdiyâ nazm-ı dūr-i şehvâr olaydum kâşķı

Şarkıyyât

1. Murabba Şarkı-Yk. 46b

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

I

Ezelden tâ-ebed teşne-i şahbâ-yı dîdâram
Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķı cām-ı gülgünü
N’ola mest-i şarâb-ı vaşl kıl bâ-âh-ı hüşyâram
Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķı cām-ı gülgünü

II

Ḥayâl-i şem‘-i ruhsârûnla çün pervâne sūzânam
Hevâ-yı kâkülûnle şorma ḥâlüm pek perîşânam
Şorup la‘l-i lebûn ḥâşiyetûn ser-mest-i ḥayrânam
Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķı cām-ı gülgünü

III

Gönül Şîrîn-edâlu Kūhken-i kūsâr-ı hayretdür
Yerim çün Qays-ı Leylâ deşt ü hāmûn-ı melâmetdür
Bi-ḥamdi’llâh Şâdî mest-i cām-ı bezm-i vaḥdetdür
Tehî ‘arz eyleme zinhâr sâķı cām-ı gülgünü

2. Murabba Şarkı-Yk. 46b-47a

fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlün

I

Âh elinden çarḥ-ı kec-reftâr âh
Baḥtumı kılduñ siyâh-ender-siyâh
Virmeduñ ol Qa‘be-i maqşûda râh
Âh elinden çarḥ-ı kec-reftâr âh

II

Yağmasun mı sūz-ı âhum ‘âlemi
Ḥâre maqrûn eyleduñ ol gül-femi
Yeryüzüñ tıtdı yine çeşmüm nemi
Âh elinden çarḥ-ı kec-reftâr âh

III

Şâdî-i şeydâyı pūr-zâr eyleduñ
Dâr-ı ‘aşķ-ı yâre ber-dâr eyleduñ
Pençe-i bî-dâda dūçâr eyleduñ
Âh elinden çarḥ-ı kec-reftâr âh

3. Murabba Şarkı-Yk. 47a

fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlün

I

Cânâ yetdi dâ'imâ cevruñ cefâ-girdâr çarḥ
 Dönmedüñ hergiz murâdum üzre ey devvâr çarḥ
 Yağmasun mı dūd-ı âhum seb' a-i seyyâr çarḥ
 Hecre tebdîl eyledüñ şubḥ-ı vişâl-i yâr(i) çarḥ

II

Gül dilerken eyledüñ ḥayfâ esîr-i ḥâr-zâr
 Dem-be-dem kan ağlarum ol bülbül-i şūrîdevâr
 Olmasun mı âh-ı dil encüm-şümâr-ı intizâr
 Hecre tebdîl eyledüñ şubḥ-ı vişâl-i yâr(i) çarḥ

III

Bir leb-i şîrîne tâ men zâr(i) Ferhâd eyledüñ
 İtmedüñ inşâf esîr-i dest-i bî-dâd eyledüñ
 Şâdî-i dil-ḥasteyi güyâ ki dil-şâd eyledüñ
 Hecre tebdîl eyledüñ şubḥ-ı vişâl-i yâr(i) çarḥ

Sonuç

Süleyman Şâdî, divan edebiyatının son temsilcilerinden biridir. Şâdî'nin üç eseri bulunmaktadır. Bunlar *Dîvân*, *Muzaffernâme* ve *Bahru'l-Ma'anî*'dir.

Şaire ait *Dîvân*'ın bilinen tek matbu nüshası akademisyenlerce yeni yazıya aktarılmıştır. Tarafımızdan yapılan araştırmalar sonucu *Dîvân*'ının yeni bir yazma nüshası tespit edilmiş ve çeşitli yönlerden incelenmiştir. İncelemede bulunurken matbu nüsha ile bazı karşılaştırmalar yapılmıştır. Buna göre;

Dîvân nüshası, Yapı Kredi Sermet Çifter Yazma Eser Kütüphanesinde 1011'e kayıtlıdır. Kütüphane kaydına göre, yazmanın kâtibi Mahmud b. Mehmed Halidî, yazım tarihi ise H. 1284/ M.1867'dir. Eser talik hat ile yazılmış olup 77 yapraktan müteşekkildir. Her sayfada 15 satır bulunur.

Tespit edilen yeni yazma nüshadaki bazı metinler ve şiir örnekleri, şairin hayatı ve çevresi ile şiir sanatı hakkında yeni ve katkı sağlayıcı değerlendirme yapma imkânı sunmaktadır. Bu *Dîvân* nüshasında dönemin Kars Mutasarrıfı Emin Fehim Paşa ve Kars Hâkimi Mustafa Rasih Efendi'nin Şâdî'nin şiir sanatı için yazdıkları iki şiir bulunmaktadır.

Yazma *Dîvân*'da, Şâdî'ye ait 205 şiir bulunur. Matbu nüshada ise 229 şiir vardır. Yazma nüsha sayesinde şaire ait yayımlanmamış 16 (on altı) yeni şiire ulaşılmıştır. Bunların 4'ü Farsça gazel, 9'u Türkçe gazel, 3'ü Türkçe murabba-şarkıdır. Bu makalede Şâdî'nin 12 (on iki) Türkçe şiiri yeni yazıya aktarılmıştır. Matbu *Dîvân* nüshasındaki 40 şiir ise yazmada yoktur. Bu şiirlerin 5'i Farsça 35'i Türkçedir. Nüshalardaki ortak şiirlerin sayısı 189'dur.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim ve Demirbağ, Ömer (1993). *Divan-ı Süleyman Şâdî Divan (Karslı)*. Ankara: Özel Yayın.
- Celepoğlu, Ayşegül (2013). *İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri*. C. V. Ankara: AKM Yay.
- Bilkan, Ali Fuat (2017). *Nabi Divanı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

İbnü'l-Emin Mahmut Kemal (1970). *Son Asır Türk Şairleri*, Cüz 10. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi.

İçli, Ahmet (2018). Karslı Süleyman Şâdî'nin Divanının Yeni Bir Yazma Nüshası Üzerine. *Uluslararası Kars Âlimleri Sempozyumu*. Kars: Uluslararası Kars Âlimleri Sempozyumu Tam Bildiriler Kitabı, (Ed. Alparslan Kartal, Ahmet Ekinci) 20-21 Ekim 2018, 89-106.

Süleyman Şâdî (1325). *Divan-ı Süleyman Şâdî*. (Neşr. Ahmed Ramiz). Dersaadet.

Süleyman Şâdî, (1284). *Divan*. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Türkçe Yazmaları 1011, 77 yk.

<http://yazmalar.gov.tr/eser/divan/121446> [Erişim Tarihi: 14.10.2020].

